

ความเป็นมาและความสำคัญของหัวข้อการวิจัย

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้เรียนรู้ และได้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการของการศึกษาเองอย่างสืบเนื่อง ในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาขึ้น พิจารณาปัญหาการศึกษาของไทย ทั้งระบบและกระบวนการ เพื่อตรวจสอบปัญหาและแสวงหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขการศึกษาให้สามารถสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่และแนวพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบอบประชาธิปไตย รายงานนี้ได้นำเสนอต่อรัฐบาลเพื่อพิจารณาปรับปรุงการศึกษาของชาติต่อไป รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา¹ ตอนหนึ่งกล่าวว่า ปัญหาการศึกษาเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงทางความคิดความปรารถนาของคนไทย และผลจากการดำเนินการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้เห็นความสำคัญในการปรับปรุงการศึกษานับตั้งแต่การจัดลำดับขั้นตอน เนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาชีวิตและสังคมได้อย่างแท้จริง ได้แก่ สามารถทำงานเป็นคิดเป็น สำนักในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมกันโดยสันติ ทำกิจกรรมร่วมกันร่วมสร้างและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ รู้จักใช้เหตุผล พิจารณาปัญหาให้รู้ซึ่งและสามารถแก้ปัญหาได้ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนและของผู้อื่น รู้จักประสานงานตามหน้าที่และความชำนาญ รู้กระบวนการฝึกฝนและเลือกผู้นำ เป็นต้น

ในต่างประเทศก็ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงการศึกษาเช่นเดียวกัน ที่ประเทศญี่ปุ่น ได้แถลงถึงการจัดการศึกษาเพื่ออนาคต ไว้ในรายงานแนวพื้นฐาน ในการปฏิรูป

¹ รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, แนวทางปฏิรูปการศึกษาสำหรับรัฐบาลในอนาคต (พระนคร: สมาคมอาจารย์อุดมศึกษา, 2518),

การศึกษา² ว่า การศึกษาควรเป็นไปเพื่อพัฒนาคน พัฒนาคุณลักษณะ ความถนัดและความสามารถ อันจะผสมผสานเป็นบุคลิกภาพ แต่การพัฒนาบุคลิกภาพไม่ควรยึดมั่นในสังคมอันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงมุ่งพัฒนาคนให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ก็สามารถผันแปรไปตามสภาพแวดล้อมพร้อมกันนั้นก็สอดคล้องกับความต้องการของคนด้วย อีกทั้งจะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนและธรรมชาติ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขโดยผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ

เนื่องจากคนเป็นองค์ประกอบของสังคมและเป็นผู้นำสังคม จึงควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนและให้ตระหนักถึงเอกภาพของสังคม มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติและพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายได้ นอกจากนี้คนควรเป็นผู้มีความกระตือรือร้นรู้จักคิดค้น พิจารณาค่านิยมอย่างถ่องแท้เพื่อเป็นหลักในการยึดถือ เพื่อสรรค์สร้างและบรรลุจุดหมายของชีวิตที่ตนแสวงหา

รายงานได้กล่าวถึงสภาพสังคมเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็วจนเกิดปัญหาทางสังคมและสภาพแวดล้อมขึ้น จำเป็นต้องอาศัยมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อให้คนดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมโดยไม่เสื่อมคลายดังในปัจจุบัน นโยบายสังคมซึ่งเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายนอกจะไม่บังเกิดผลเลย ถ้าคนไม่พัฒนาบุคลิกภาพให้สอดคล้องกัน

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมจำเป็นต้องพัฒนาคนเป็นสำคัญ สังคมศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งในการช่วยพัฒนาและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถช่วยสร้างสรรค์จักรวาลสังคม การศึกษาระดับประถมศึกษา อันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อคนส่วนมากของประเทศ จึงควรเน้นในเรื่องการพัฒนาคนเป็นอย่างยิ่ง!

²Report of the Central Council for Education, Basic Guidelines for the Reform of Education (Japan: Ministry of Education, 19720, pp. 1-3.

ทางด้านประเทศสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่ประเทศสหภาพโซเวียตเริ่มส่งดาวเทียมโคจรในห้วงอากาศ ได้มีการตื่นตัวปรับปรุงการศึกษาเป็นการใหญ่ และมีผลต่อการเคลื่อนไหวทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วๆ ไป ซึ่ง เอช แพตเตอร์สัน³ (C.H. Patterson) กล่าวว่า การที่วงการศึกษามีการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก ทำให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเน้นหนักทางด้านวิทยาศาสตร์ เน้นทักษะพื้นฐานคือ อ่าน เขียน และ เลขคณิต (The three R's) มุ่งเน้นพัฒนาการด้านสติปัญญา แต่ทอดทิ้งการพัฒนาบุคลิกภาพและสังคม มีการคิดค้นและนำเทคโนโลยีมาใช้ในวงการศึกษาย่างกว้างขวาง นับว่าช่วยพัฒนาและฝึกทักษะได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีผลเสียในกรณีที่มีการใช้เทคโนโลยีโดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สหรัฐอเมริกาได้นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาสัมพันธ์กับการสอนสังคมศึกษาอย่างมาก ดังปรากฏในแผนการศึกษาชาติเกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษาปี ค.ศ. 1971 - 1972⁴ บางตอนกล่าวถึงการนำกระบวนการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ (Analytic - Scientific Procedure Effectively) การใช้วิธีการแบบสืบสอบ (Creative - Intuitive Method in Scientific in Inquiry) การบ่งชี้บุคลิกภาพและหน้าที่ของคนด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Objective Explanation) ปรากฏว่าสังคมศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ได้เสื่อมคลายลงในเวลาต่อมา

³C.H. Patterson, Humanistic Education (New Jersey: Prentice - Hall Inc., Engle Cliffs, 1973), pp. 2-8.

⁴Education Commission of the States, Denver, "National Assessment of Education Progress, Social Studies Objectives, "Social Education, 5 (May 1974), 409. .

เห็นได้จากแผนการศึกษาชาติ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ปี ค.ศ. 1974 - 75⁵ มีได้กล่าวถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ บางตอนหันไปเน้นสาระสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและภูมิธรรมของมนุษย์ (Show Concern for the Well - Being and Dignity of Others) กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน รับรู้ในเรื่องราวของผู้อื่น รักษาความปลอดภัยและอนามัยของส่วนรวม ช่วยเหลือกันและกัน รักษาความเป็นธรรมในค่านต่าง ๆ มีความซื่อตรงต่อประเทศชาติและเพื่อนพ้อง มีจริยธรรม และมีความรับผิดชอบต่อการงานและสังคม

บทความที่แสดงถึงการคลายแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ในการสอนสังคมศึกษา คือ บทความของแอลเฟรน์ และบารอน⁶ (Alpren and Baron) กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษาสร้างขึ้นและเสื่อมสลายไปตามอิทธิพลของสังคม เช่น จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมซึ่งใช้กันแพร่หลายในช่วงระยะหนึ่งมีที่ท้าวว่าจะคลายความสำคัญลงไปที่ใด ๆ ที่มีส่วนคืออยู่เป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมไม่สามารถกำหนดครอบคลุมดีพอไปถึงประสบการณ์เชิงมโนธรรม (Affective Experience) ความมุ่งหมายค่านมนุษย์สัมพันธ์ (Humanistic Objectives) และทักษะความเข้าใจขั้นสูง (Higher Ordes Cognitive Skills) รวมทั้งค่านความดีความงามและทัศนคติ

ในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางสังคมศึกษาอย่างรวดเร็วในสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยได้รับนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้บ้าง เช่นกัน เช่นบทเรียนแบบโปรแกรม วิธีสอนแบบสืบสอบ มีการนำจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมมาใช้ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา

⁵Education Commission of the States, Denver, "National Assessment of Education Progress, Citizenship Objectives for 1974 - 75 Assessment," Social Education, 5(May, 1974), 411.

⁶Norton Alpren and Bruce G. Baron, "The Death of the Behavioral Objectives Improvement," Intellect (November, 1974), 103.

แต่ก็ใช้จุดมุ่งหมายเชิงมโนธรรมควบคู่กันไปด้วย ดังตัวอย่างที่ลินจง อินทร์พรชัย⁷ และคนอื่นๆ ได้เขียนไว้

1. ความมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

1.1 เพื่อให้นักเรียนสามารถบอกได้ว่าเกาะคืออะไร

1.2 เพื่อให้นักเรียนสามารถอธิบายเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเกาะ

กับพื้นดิน

ฯลฯ

2. ความมุ่งหมายเชิงมโนธรรม

2.1 เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องความซื่อสัตย์

2.2 เพื่อให้นักเรียนเกิดความพอใจในการเกิดมาเป็นคนไทย

2.3 เพื่อให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทย

ในอดีตหลังจากเรียนจบบทเรียนไปแล้ว

ฯลฯ

การที่นำจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมมาใช้ควบคู่กับจุดมุ่งหมายเชิงมโนธรรมนี้ ทำให้ประเทศไทยไม่ประสบปัญหาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมดังที่ปรากฏในบทความข้างต้น เพราะสามารถกำหนดได้ทั้งเนื้อหาวิชาและความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติซึ่งเป็นนามธรรมได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ลินจง อินทร์พรชัย และคนอื่นๆ, เอกสารการค้นคว้าเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา นิเทศการศึกษา 17 (พระนคร: แผนกวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 99.

สังคมศึกษาเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคน การจะเรียนรู้โดยบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ผู้เรียนจะต้องได้รับทั้งค่านี้อาวิชาและแนวคิด ทักษะ ค่านิยม แต่การที่จะสอนสังคมศึกษาให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ความมุ่งหมายมิใช่สิ่งที่ย่าง ใค้มีผู้พยายามหาวิธีการและรูปแบบการสอนต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพ แต่ก็ยังพบอยู่เสมอว่าการสอนสังคมศึกษามีได้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้พยายามศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ อันจะมีผลต่อการสอนสังคมศึกษาเพื่อพิจารณาหาวิธีสอนซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้และช่วยให้การสอนสังคมศึกษามีประสิทธิภาพสัมฤทธิ์ความมุ่งหมาย พบว่ามีปัจจัยหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการสอนสังคมศึกษาให้ไค้ผล ดังจะกล่าวต่อไปนี้

การนำหลักสูตรมาใช้ กรอส และ แอลเลน⁸ (Gross and Allen) กล่าวว่าอุปสรรคของการสอนสังคมศึกษาเริ่มต้นตั้งแต่การนำจุดมุ่งหมายมาใช้ จุดมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาไม่ชัดเจนพอและไม่สอดคล้องกับการวัดผล นอกจากนี้ครูไม่มีความสามารถในการเลือกวิธีสอนต่าง ๆ มาใช้โดยเหมาะสม ครูมักจะพยายามปรับการสอนให้สอดคล้องกับการวัดผล มิใช่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ปัญหาเหล่านี้คล้ายคลึงกับปัญหาการศึกษาของไทย ดังปรากฏในรายงานข่าวจากหนังสือพิมพ์บางกอกเดลีใหม่⁹ กรณีนักเรียนทำข้อสอบไล่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 5 ประจำปีการศึกษา 2517 ไม่ค้อยได้ นายกมล สุขประเสริฐ ได้ขอข้อซักถามที่มีข้อข้องใจเกี่ยวกับการทดสอบว่า สำนักงานทดสอบของกรมวิชาการพิจารณาเห็นว่า การออกข้อสอบทุกปีที่ผ่านมาเป็นการออกในแบบวัดความรู้และความจำ แต่ในหลักสูตรกำหนดให้รู้จักใช้ความคิดควย จึงได้ขอออกข้อสอบให้สอดคล้องกับหลักสูตร แต่ครูส่วนมากสอนแบบ "เจาะ" หรือ "แก้ง" ข้อสอบในแบบเดิม จึงทำให้นักเรียนทำข้อสอบชุดใหม่นี้ไม่ค้อยได้

⁸Richard E. Gross and Dwight D. Allen, "Evaluation in Social Studies Classroom: Idea and Practice," Social Education, 3(November, 1967), 207-208.

⁹บทความ, "ยอมรับว่าข้อสอบ มศ. 4 - 5 ปีนี้ไม่ตรงหลักสูตร," บางกอกเดลีใหม่ ประจำวันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2518, หน้า 6.

จะเห็นได้ว่าปัญหานี้เนื่องมาจากแค่เดิมเรามีการวัดผลที่ไม่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของ
หลักสูตร ซึ่งย่อมส่งผลถึงการสอนของครูด้วยเป็นอย่างยิ่ง

วิธีสอนของครูเป็นปัญหาสำคัญในการสอนมาก สุนทร พานิชกุล¹⁰ กล่าวถึงการ
สอนของครูไทยส่วนมากกว่าเป็นผู้บอกความรู้ ป้อนความรู้แก่เด็ก เด็กไม่ได้แสวงหาความรู้
ด้วยตนเอง ไม่รู้จักค้นหาความรู้เพิ่มเติม รอรับความรู้จากครู ไม่ได้นำเหตุการณ์ประจำ
วันมาใช้สอน ไม่เน้นการนำความรู้ไปใช้ และไม่เน้นทัศนคติที่ได้รับจากการเรียนรู้ เมื่อออก
จากโรงเรียนไปแล้วก็ถือว่า การเรียนได้สิ้นสุดลงและไม่คิดแสวงหาความรู้อีกต่อไป

ลักษณะการสอนดังกล่าวนี้ ครูเน้นเฉพาะด้านเนื้อหาวิชา เป็นการสอนแบบครูเป็น
ศูนย์กลาง (Teacher Centered) การติดต่อสื่อสารเป็นไปในลักษณะ "ทางเดียว" เฮอแมน
มุลเลอร์¹¹ (Herman Muller) กล่าวถึงห้องเรียนแบบครูเป็นศูนย์กลางว่า มีบรรยากาศ
เป็นแบบเผด็จการ ครูมีหน้าที่ออกคำสั่งให้ปฏิบัติตาม ครูใช้อำนาจเพื่อให้ทุกอย่าง เป็นไปด้วยดี
ครูมักจะติมากกว่าชม และวิจารณ์ตัวบุคคลมากกว่าผลงาน ชัยยงค์ พรหมวงศ์¹² ได้กล่าวถึง
ผลเสียของการสอนโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางไว้ว่าจะมีแนวโน้มให้นักเรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่
เชื่อฟังคำสั่ง โดยปราศจากการโต้แย้ง ไม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ไม่ได้ฝึกการตัดสินใจ
และรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน จะเห็นได้ว่าการสอนแบบนี้ไม่ได้พัฒนาบุคลิกภาพ ไม่ได้ส่งเสริม
ทักษะและพัฒนาการทางสังคมแก่เด็ก

¹⁰ สุนทร พานิชกุล, "ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานครู," ประชาศึกษา, 12(กรกฎาคม, 2512), หน้า 13 - 14.

¹¹ Herman Muller, "The Sociology of the School, Class," Education, I (1970), 105.

¹² ชัยยงค์ พรหมวงศ์, "ศูนย์การเรียน แนวทางใหม่สำหรับการปฏิรูประบบห้องเรียน," วารสารครูศาสตร์, 6 - 7 (ตุลาคม 2516 - มกราคม, 2517), หน้า 54.

พบว่ามี การวิจัยที่แสดงถึงทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการสอนดังกล่าวนี้ คือ ผลการวิจัยของ ศิริมา พอค้า¹³ พบว่าการเรียนแบบเก่าทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษา แม้ว่าครูจะใช้กิจกรรมและอุปกรณ์การสอนบ้าง แต่ก็ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและต้องเรียนโดยการท่องจำมาก ในเรื่อง ของเทคนิคการสอนนี้ ผู้วิจัยคิดว่าครูมักใช้กิจกรรมและอุปกรณ์เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในเรื่องที่เรียนดีขึ้น ซึ่งล้วนเป็นการใช้เพื่อเน้นด้านความรู้ความจำมากกว่าทักษะหรือทัศนคติที่ควรจะได้รับเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ผู้เรียนก็ไม่ได้รับผลสำเร็จในการเรียนดังที่มุ่งหมายไว้ ไม่ว่าจะเรียนมากแค่ไหน ใช้เวลานานเพียงไร ก็ยังไม่สามารถช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมได้ดังประสงค์

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ นำไปสู่การคิดค้นเพื่อหาทางพัฒนาการสอนสังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างแท้จริง เยาวพา เคชะคุปต์¹⁴ กล่าวว่า ขณะนี้นักการศึกษาให้ความสำคัญการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ (Humanistic Education) อันมาก เป็นการบำอาารมหรือความรู้สึกซึ่งเป็นบุคลิกลักษณะด้านจิตใจมาสัมพันธ์กับความรู้ ความคิด หรือสติปัญญา ซึ่งนับว่าตรงกับหลักของการเปลี่ยนพฤติกรรมว่าเป็นผลจากทัศนคติ^x เทรียนดิ¹⁵ (Triandis) กล่าวว่า ทัศนคติจะเกิดขึ้นได้ต้องเนื่องมาจากอารมณ์ เขามีความเชื่อว่า การพัฒนาทัศนคติจะนำไปสู่การปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความประสงค์

¹³ศิริมา พอค้า, "ทัศนคติและความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดพระนคร ที่มีต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510).

¹⁴เยาวพา เคชะคุปต์, "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 128.

¹⁵Harry C. Triandis, Attitude and Attitude Change (New York: John Wiley, 1971), p. 2.

✓ แพทเทอร์สัน¹⁶ (Patterson) ให้ความสนใจใน "การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์" กล่าวว่า ความรู้สึก (Feeling) จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพุทธิปัญญา (Cognitive Learning) การพัฒนาคนในธรรมและความสามารถในตัวผู้เรียนซึ่งต้องอาศัยความรู้สึกอันเกิดจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เขามีส่วนด้วย

ลักษณะการเรียนดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าต้องมีการเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม นับว่าเป็นการเรียนที่นักการศึกษาหลายท่านมีความเชื่อว่าจะช่วยพัฒนาตัวผู้เรียนได้ผลดี ไคแก โรเบิร์ต บิลล์¹⁷ (Robert Bills) ได้ศึกษาและวิจัยพบว่า การเรียนซึ่งยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Method) ผู้เรียนสามารถเรียนได้ผลกว่าวิธีเก่า (Tradition Procedures) ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับตัวเอง (Concept of Self) และการยอมรับตัวเอง (Acceptance of Self) โบวาร์ด จูเนียร์¹⁸ (Bovard Jr.) กล่าวว่า การเรียนโดยยึดกลุ่มเป็นจุดศูนย์กลาง (Group - Centered Class) ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะมีการสื่อสารทางวาจา นักเรียนจะไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ริชาร์ด ชมัค¹⁹ (Richard Schmuck) ได้กล่าวถึงสภาพการเรียนแบบนี้ว่า สภาพห้องเรียนมิได้มีแต่เฉพาะตัวนักเรียนเท่านั้น ยังมีความรู้สึกและอารมณ์ระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับนักเรียน เพื่อนในกลุ่มจะช่วยชักจูงความรู้สึกนุ้ยนวยใจหรือความเงิบเหงาของนักเรียน

¹⁶Patterson, op. cit., pp. 14- 5.

¹⁷Robert Bills, "Personality Change during Student Centered Teaching," Journal of Educational Research, L (October, 1956), 121-6.

¹⁸Evrette W. Bovard, Jr., "The Psychology of Classroom Interaction," Journal of Educational Research, XLV (November, 1951), 215-24.

¹⁹Richard A. Schmuck, and Patricia Schmuck, Group Process in the Classroom (Iowa: W.M.C. Brown Co., 1971), p. 2.

บางคนได้ และการที่ครูชวนตอบสนองความต้องการของผู้เรียนจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) ขึ้นในห้องเรียน

วิธีการดังกล่าวนี้ช่วยสนับสนุนข้อคิดของแบรดฟอร์ดและไมล์²⁰ (Bradford and Mial) ที่กล่าวว่า การที่จะให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นงานที่ซับซ้อนกว่าการเรียนรู้ด้านเนื้อหาสาระ เพราะคนมีความวิตกกังวลใจต่อความรู้สึก ปกป้องตนเองจากการวิพากษ์วิจารณ์ และมีความรู้สึกต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลง การจะสอนให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมได้ต้องจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสม วิธีการที่ให้ผู้เรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มนี้ ปัทมา เพ็ชรพงศ์²¹ กล่าวว่า การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไม่ได้สอนแต่เนื้อหาอย่างเดียว ยังมีมุ่งฝึกทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย เช่นทักษะในการตัดสินใจ ทักษะในการพัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาความสามารถเฉพาะคน ทักษะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ อันเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย คือมีความศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ในการทำงานร่วมกัน รู้จักหาเหตุผลโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังสร้างสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างครูกับศิษย์ ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีและมีสัมฤทธิ์ผลในการเรียน นอกจากนี้ได้กล่าวถึงรายงานของฮอลเวิร์ท (Hall Worth) ที่ว่าการสอนภูมิศาสตร์โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยให้นักเรียนทำงานได้เร็วกว่าและมีทัศนคติและความสัมพันธ์กับครูผู้สอนดีกว่าแบบเก่าอีกด้วย

ดังได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีคุณสมบัติที่เด่นชัดในค่านิยมเสริมทักษะทางสังคม ด้านการทำงานร่วมกัน ฝึกความรับผิดชอบ รู้จักตนเอง สร้างมนุษยสัมพันธ์ แก้ปัญหาด้วยเหตุผล โดยใช้หลักกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์อันมีพื้นฐานรวม

²⁰Leland P. Bradford and Dorothy J. Mial, Human Relations Laboratory Training (New York: McGraw - Hill Company, 1967), p. 387.

²¹ปัทมา เพ็ชรพงศ์, "การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 9-10.

กับหลัก "การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์" นอกจากนี้การฝึกทัศนคติใจเป็นการส่งเสริม การสอนค่านิยมได้ดียิ่ง เพราะตรงกับหลักที่เฮอริมันและไซมอน²² (Hermin and Simon) กล่าวไว้ว่า ค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต มีความซับซ้อน เป็นนามธรรมของอาศัยการเลือก และทัศนคติว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่ ผู้วิจัยจึงมีความเชื่อในกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ซึ่งเป็นการเรียน แบบ "การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์" ที่จะสามารถให้ความรู้ทั้งด้านเนื้อหาวิชา ความ คิด ทักษะและค่านิยม ซึ่งเป็นลักษณะนามธรรมและมโนธรรมที่มีอยู่ในวิชาสังคมศึกษาถ่ายทอด ผู้เรียนได้ และสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสมคั่งจุมุ่งหมายของการ สอนสังคมศึกษาได้

✳ ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะ นำมาสอนสังคมศึกษา เพราะสามารถช่วยฝึกทักษะทางสังคมให้ความรู้ทั้งด้านเนื้อหาวิชา และเสริมสร้างทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดในเชิงมโนธรรม นอกจากนี้ยังสามารถนำทักษะทาง สังคมต่าง ๆ เช่น การอ่าน การค้นคว้า การอภิปราย ตลอดจนวิธีการสอนต่าง ๆ มาสัมพันธ์ กับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนได้ฝึกทักษะทางสังคมได้ วิเคราะห์สภาพการทำงานในกลุ่มและเนื้อหาวิชา และเป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันอีกด้วย กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จึงเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและช่วยให้สามารถ นำทักษะและวิธีการสอนสังคมศึกษามาใช้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยพัฒนาชีวิตและสังคม อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงได้ทดลองนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาประยุกต์สอนวิชาสังคมชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อปูพื้นฐานทางสังคมศึกษาแก่นักเรียนตั้งแต่วัยเด็ก และมีความหวังว่า การค้นคว้าทดลองครั้งนี้จะช่วยให้ครูผู้สอนสังคมศึกษาได้มีวิธีการสอนแบบใหม่ที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งถ้าได้รับความนิยมนแพร่หลายก็จะเป็นการปูพื้นฐานเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองดีตั้งแต่วัย ประถมศึกษาแก่เด็ก เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศในอนาคต

²² Louis E. Raths, Merrill Harmin and Sidney B. Simon, Values and Teaching (Columbus: Charles E. Merrill Publishing Company, 1966), p. 27.

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อนำทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาประยุกต์สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หน่วย "จีนสำคัญของชาติ"
2. เพื่อศึกษาผลจากการสอนสังคมศึกษาด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลด้านการเรียนและทัศนคติของนักเรียน
3. เพื่อขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
4. เพื่อศึกษาผลของการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ต่อการพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนระดับ เก่ง-ปานกลาง และอ่อน

สมมุติฐานของการวิจัย

เมื่อสอนสังคมศึกษาด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แล้ว นักเรียนจะมีพัฒนาการทางสัมฤทธิ์ผลด้านการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และมีทัศนคติด้านมนุษยสัมพันธ์เปลี่ยนไปในทางดีขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. หน่วยของการสอนสังคมศึกษาที่สร้างขึ้นมีเนื้อหาเน้นเฉพาะวันสำคัญของชาติภายในช่วง 24 ตุลาคม ถึง 10 มกราคม และดำเนินการสอนให้เหมาะสมกับเหตุการณ์
2. แบบสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่ใช้ในการสอบก่อน (Pre-test) และสอบหลัง (Post-test) การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ถือความเที่ยง (Reliability) และความตรงเชิงทำนาย (Predictive Validity) เป็นเกณฑ์สำคัญ
3. แบบวัดทัศนคติด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ใช้ในการสอบก่อน (Pre-test) และสอบหลัง (Post-test) การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ถือความเที่ยง (Reliability) และความสามารถในการจำแนกบุคคลเป็นเกณฑ์สำคัญ
4. นักเรียนที่ใช้ในการทดลองสอนเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2517 โรงเรียนคาราคาม เป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษา-

4. นักเรียนที่ทำการทดลองสอนเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2517 โรงเรียนคาราคาม เป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่ที่อำเภอพระโขนง กรุงเทพมหานคร นักเรียนที่ใช้ในการทดลองมีจำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 45 คน และ 46 คน รวมทั้งสิ้น 91 คน เป็นนักเรียนชาย 51 คน นักเรียนหญิง 40 คน

5. นักเรียนทั้ง 91 คนนี้ แบ่งออกเป็นกลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยใช้เกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยจากการสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของทุกวิชา รวม 3 ครั้ง จัดแบ่งเป็นกลุ่มเก่ง 20 คน ปานกลาง 51 คน และอ่อน 20 คน

6. ผู้วิจัยได้ทำการทดลองสอนโดยให้นักเรียน 3 กลุ่มเรียนคละกันตามปกติ และได้ทำการทดลองสอนนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มด้วยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

7. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาและทัศนคติของผู้เรียน โดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม เพศ ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ของนักเรียน แต่จะคำนึงถึงเฉพาะระดับสติปัญญาจากผลการ สอบค่านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักทฤษฎีและวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หลังจากนั้นจึงได้สร้างหน่วยการสอนขึ้น 6 หน่วยเพื่อใช้ทดลองสอน หน่วยการสอนเหล่านี้ จัดสร้างขึ้นตามระบบขั้นตอนของทฤษฎีกระบวนการสอนกลุ่มสัมพันธ์ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและทัศนคติ แล้วทำการทดลองสอนนักเรียน 91 คน ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นเวลา 11 สัปดาห์ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและทางทัศนคติของนักเรียนด้วยแบบสอบซึ่งผ่านการวิเคราะห์และปรับปรุงจนมีความเที่ยงและความตรง และได้ศึกษาทัศนคติของนักเรียนต่อการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์โดยให้เขียนความรู้สึกและความคิดเห็น หลังจากนั้นก็นำผลที่ได้จากการสอบไปวิเคราะห์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางค่านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนกลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน ด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t แล้วทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนของทัศนคติของนักเรียน 3 กลุ่มจากการสอบก่อน และสอบหลัง

ความจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อบกพร่องซึ่งอาจทำให้ผลการวิจัยคลาดเคลื่อนไปบ้าง เนื่องจาก

1. การเตรียมหน่วยการสอนไม่เหมาะสมกับเวลา กิจกรรมจัดไว้มากเกินไป ด้านการประยุกต์ใช้ยังไม่ลึกซึ้ง และให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนเท่าที่ควร

2. ข้อจำกัดในเรื่องเวลา ทำให้การดำเนินการสอนเร่งรีบ โดยเฉพาะกิจกรรมขั้นวิเคราะห์และประยุกต์ ทำให้นักเรียนไม่ได้ฝึกคิด วิเคราะห์การเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างถ่องแท้เท่าที่ควร

3. หน่วยการสอน "วันสำคัญของชาติ" ถูกจำกัดให้สอนตรงตามเหตุการณ์ ช่วงเวลาสอนห้องเรียนละ 1 ครั้งต่อ 1 สัปดาห์ ไม่ถูกต้องตามหลักซึ่งควรเป็นสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ทำให้ขาดความต่อเนื่องและความคุ้นเคยกับกระบวนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้การสอนไม่ได้ผล แม้จะทำการสอนติดต่อกันถึง 11 สัปดาห์ก็ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

4. เนื่องจากนักเรียนมีจำนวนมาก จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่สะดวกเท่าที่ควร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นการส่งเสริมการสอนสังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2. ช่วยให้นักเรียนมีความสนใจและเห็นประโยชน์ของการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3. เป็นแนวทางให้มีการนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นอีกวิธีหนึ่ง

คำจำกัดความ

ปัทมา เทพอัครพงศ์ ใช้คำจำกัดความของการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า

การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process)
หมายถึง การเรียนการสอนที่มีสภาพการเรียนรู้ บทบาทของครู
บทบาทของนักเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้
สภาพการเรียนรู้

1. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. กิจกรรมที่ทำเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกและอารมณ์
ซึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีความหมายต่อตัวผู้เรียน เพราะคน
พบสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง
3. มีการวิเคราะห์พฤติกรรมร่วมกันในกลุ่มทำให้เกิดปัญญา
4. สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในภายหลัง

บทบาทของครู

1. มีความเป็นกันเองและมีความเห็นอกเห็นใจนักเรียน
2. คำพูดของครูลดลง ครูจะให้คำแนะนำ ช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ
3. เขาใจปัญหา ความต้องการ จุดมุ่งหมาย แรงจูงใจ และทัศนคติของนักเรียน
4. ให้ความสำคัญและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสดงออกซึ่งความคิดอิสระ และความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
5. ครูเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ประสานงานให้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นไปด้วยดีเท่านั้น และไม่ถือเอาการตัดสินใจของครูเป็นใหญ่

บทบาทของนักเรียน

1. พยายามค้นพบในสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง
2. ให้ความช่วยเหลือกันและกันในหมู่นักเรียน ทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล
3. แสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดอย่างอิสระ
4. สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและของผู้อื่น
5. มีความรับผิดชอบมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนการสอน

002685

1. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)
2. การเล่นบทบาท (Role - Plays)

3. เกมและสภาพการณ์จำลอง (Games and Simulation)²³

นักเรียน หมายถึงนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2517 โรงเรียน
คาราคาม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์โดยตลอด

สัมฤทธิ์ผล หมายถึงคะแนนวิชาการที่นักเรียนได้รับหลังจากการเรียนบทเรียน
แล้ว

แนวคิด²⁴ (Concept) หมายถึง การรวบรวมประสบการณ์ต่าง ๆ และพฤติกรรม
ที่ได้พบจากสิ่งแวดล้อมนำมาสรุปรวมกัน เข้าเป็นความคิดรวบยอดต่อสิ่งนั้น ๆ

ทัศนคติ²⁵ (Attitude) หมายถึง สภาพของจิตใจที่พร้อมหรือโน้มเอียงล่วงหน้า
ที่จะแสดงออกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในการวิจัยนี้ ทัศนคติด้านมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความรู้สึก
นึกคิดเกี่ยวกับ การช่วยเหลือ การให้และเสียสละ การตัดสินใจ ความไว้วางใจซึ่งกัน
และกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ความสามัคคี การ
วางแผนในการทำงาน ความพากเพียรอดทน ความกล้าในการแสดงออก ความรับผิดชอบ
ต่อหน้าที่ การสื่อสารด้วยวาจา การวิพากษ์วิจารณ์ และให้ข้อสังเกตแก่กัน

²³ ปัทมา เทพอักษรพงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 16 - 7.

²⁴ สุมน อมรวิวัฒน์, "ครูสังคมนศึกษา ประติมากรบุสร่างพลเมืองดี," หลักสูตรและ
การสอนระดับประถมศึกษา แผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ (พระนคร: โรงพิมพ์
ทีรณสาร, 2515), หน้า 237.

²⁵ Danes A. Smith, Creation Teaching of the Social Studies
in the Elementary School (Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1970),
p. 430.

ค่านิยม²⁶ (Value) หมายถึง แบบอย่างของความเชื่อของบุคคลว่าจะควรหรือไม่ควรปฏิบัติ

สังคมศึกษา²⁷ (Social-Studies) หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับคนในด้านความเป็นอยู่ โครงสร้างสังคม การปกครองตนเอง การแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาสนองความต้องการ การนำทรัพยากรมาใช้ ตลอดจนความรู้สึกรักและชิงชังที่มีต่อเพื่อนมนุษย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁶ James A. Banks; A Teaching Strategies for the Social Studies (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1973), p. 445.

²⁷ John Jarolimek, Social Studies in Elementary Education (New York: The McMillan Company, 1967), pp. 1 - 2.